

**Управління культури, національностей та релігій
Миколаївської облдержадміністрації
Обласна бібліотека для дітей ім. В. О. Лягіна**

***«Про роботу бібліотек із виховання
правової культури читачів-дітей та підлітків»***

(методичні поради)

Миколаїв
2014

Громадськість давно замислювалася над долею підростаючого покоління, але реальні кроки почали робити тільки протягом ХХ ст. 1924 року Лігою Націй було прийнято Женевську декларацію прав дитини, яка стала відправним моментом у подальшому вирішенні питань дитинства. 1989 року Генеральна Асамблея ООН одностайно проголосувала за прийняття Конвенції ООН про права дитини. Цей документ розвиває основні положення Декларації прав дитини, покладаючи на державу правову відповідальність за дії щодо ставлення до дітей і пропонує більш міцні гарантії та норми.

Всі діти на території України, незалежно від раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії, політичних або інших переконань, національного, етнічного або соціального походження мають рівні права і свободи, визначені законодавством України.

Законодавство про охорону дитинства в Україні ґрунтується на Конституції України, Законі України “Про охорону дитинства”.

Завданням законодавства про охорону дитинства є розширення соціально-правових гарантій дітей, забезпечення фізичного, інтелектуального, культурного розвитку молодого покоління, створення соціально-економічних і правових інститутів з метою захисту прав та законних інтересів дитини в Україні.

Коли мова йде про правове виховання в бібліотеці для дітей, то завдання правового виховання полягають у тому, щоб допомогти дітям набути елементарних знань про найважливіші закони нашої держави.

Основні завдання правового виховання у дитячій бібліотеці:

- озброєння дітей знаннями законів, підвищення їхньої юридичної обізнаності, систематичне інформування їх про актуальні питання права;
- формування правової свідомості як сукупності правових уявлень, поглядів, переконань і почуттів, які визначають ставлення особистості до вимог законів, регулюють її поведінку в конкретній правовій ситуації;
- прищеплення поваги до держави і права, розуміння необхідності дотримання вимог законів;
- вироблення навичок та вмій правової поведінки;
- виховання нетерпимого ставлення до правопорушень і злочинності, прагнення взяти посильну участь у боротьбі з ними, вміння протидіяти негативним впливам;
- подолання у правовій свідомості хибних уявлень, що сформувалися під впливом негативних явищ життя
- ознайомлення дітей із Законами України та Конвенцією ООН про права дитини.

Кожен бібліотечний працівник повинен робити певні кроки в цьому напрямку, використовуючи як традиційні, так і нетрадиційні форми роботи, як-то: анкетування, дискусії, конкурси малюнків та літературних творів на правову тематику.

Рекомендуємо проводити з метою вивчення соціально-педагогічних умов та чинників, що впливають на морально-правове виховання підлітків, опитування, спостереження, соціологічні дослідження тощо (Додаток №1).

Непоганий досвід роботи набутий дитячими бібліотеками Миколаївщини в цьому напрямку.

Так, *Арбузинська РДБ* провела опитування «**Чи знаєш ти свої права?**», з метою привернення інтересу дітей та підлітків до правового механізму захисту своїх прав і свобод, яке дозволило скласти уявлення про те, чи знають діти свої права.

Опитування показало, що читачі *Арбузинської районної бібліотеки для дітей* достатньо обізнані про права громадян з телевізійних програм, з електронних носіїв інформації (Інтернет, правові бази даних), вивчають правознавчі дисципліни у навчальних закладах, читають правознавчу літературу. Відповіді, отримані під час опитування, показали, що діти вірять у себе, у своїх батьків, здатні критично оцінити ту чи іншу ситуацію.

У *Вознесенській ЦБС* спостереження за формуванням та розвитком інтересу до правової літератури відбувається на засіданнях правового лекторію «Знай закон змолоду». До кожного засідання бібліотекар складає анкету на його тему. Висновки анкетування допомагають виявити інтерес читачів до правової літератури.

Бібліотекарі *Доманівської ЦБС* плідно працюють у різних напрямках популяризації літератури з питань права. Вивчення читацьких інтересів з питань права займає чільне місце в роботі бібліотек: проводяться опитування «Якого героя книги я взяв би з собою в життєву дорогу», анкетування «Бібліотека. Право. Читач», аналізуються бібліотечні фонди з правової тематики.

Казанківська РДБ проводить спостереження у формі індивідуальних бесід, під час яких виявляється, з якою метою діти цікавляться даною темою. Також працюють з такою категорією читачів, як діти з неблагополучних сімей. Ведеться роз'яснювальна робота з основ правопорядку та дотримання прав.

У *дитячій бібліотеці-філії №2 ЦБС м. Первомайська* спостереження за формуванням і розвитком інтересу дітей до правової тематики ведеться під час масових заходів, індивідуальних бесід з читачами, у разі зацікавлення дітей книжковою виставкою.

Єланецькою РДБ до Дня Незалежності України проведено бліц-опитування «Продовжіть думку: «Я українець, тому що...».

Стираючись на дослідження, радимо розробляти та впроваджувати програми в напрямку виховання правової свідомості дітей.

Наприклад, Обласна дитячо-юнацька бібліотека Томська реалізує проект «Захисти своє право». Метою проекту є підвищення правової компетентності випускників дитячих будинків, вироблення уміння самостійного пошуку, аналізу і вживання правової інформації в складних життєвих ситуаціях. Проект підтриманий департаментом в питаннях сім'ї і дітей Томської області в рамках обласної цільової програми «Діти області Томська».

У школі с. Осипівка (РФ) діє програма «Я в правовому суспільстві». Мета цієї програми:

- підвищення рівня правової культури дітей і їх батьків;
- зниження рівня правопорушень і злочинів серед неповнолітніх;
- залучення до діяльності, направленої на соціалізацію дітей.

Завдання:

- озброєння тих, що вчать, і їх батьків правовими знаннями;
- формування правової самосвідомості;
- формування активної життєвої позиції;

Принципи:

- безумовна пошана дитини;
- захист прав і законних інтересів дітей;
- виховання толерантності;
- взаємодія різних зацікавлених служб.

Цікава комплексна програма щодо сприяння морально - правовому вихованню дітей і підлітків «Через бібліотеку - до майбутнього» діяла у Мценській міській бібліотеці (РФ). Цілі і завдання програми: сприяння правовій освіті і формуванню правової культури дітей. Розвиток читацької активності молодого покоління. Орієнтування підростаючого покоління на здоровий спосіб життя. Формування етичних ідеалів через книгу і читання. Основні напрями реалізації програми - морально - правове виховання дітей, здоровий спосіб життя, довідково-бібліографічна і інформаційна робота.

Бібліотеки Миколаївської області, з метою інформаційної підтримки освіти виховання правової культури, формування у молодих громадян високого рівня національної свідомості та почуття власної гідності, впроваджують власні програми та працюють у рамках обласних, районних програм з правової освіти населення, що дозволяє організовувати цілеспрямовану роботу з правової освіти, профілактики правопорушень, формування здорового, морального способу життя.

У **Баишанській РДБ** з 2002 року впроваджується власна літературно-соціальна програма «SOS! Врятуйте наші душі», мета якої - виховання у молодого покоління переконаності в престижності здорового способу життя та ознайомлення з основами правової освіти.

Робота **Єланецької РДБ** щодо виховання правової культури читачів-дітей передбачена в бібліотечній соціально-культурній програмі «Освіченим бути престижно» на 2011-2015рр..

Бібліотеки **Миколаївської ЦБС** із 2011р. працюють за власною програмою з правової культури «Закон. Право. Мораль». Мета Програми – підвищення загального рівня правової культури та вдосконалення системи правової освіти підростаючого покоління, набуття юними громадянами необхідного рівня правових знань, формування у них поваги до права.

Розрахована Програма на всі категорії читачів, вона акцентує увагу на роботі з учнями загальноосвітніх шкіл, молоддю, що навчається і працює. Партнерами в реалізації даної Програми є педколективи шкіл, управління юстиції, правоохоронні органи та лікар-нарколог ЦРЛ.

На виконання районної «Програми правової освіти населення в Арбузинському районі на 2012-2016 роки», в **Благодатненській с/б Арбузинської ЦБС** було розроблено комплексну програму правових знань «Уроки права – уроки життя» на 2009-2014рр., яка мала за мету надання необхідного мінімуму правових знань для дітей та молоді, формування їх правової культури, особистої та правової свідомості, оволодіння навичками захисту своїх прав та інтересів, формування активної життєвої позиції, профілактики правопорушень. У рамках програми діє клуб «Закон і підліток», який допомагає юнакам та дівчатам усвідомити себе громадянами держави, повноправними членами суспільства. У **Комісарівській б/ф Березанської ЦБС** діє комплексна програма «Школа правової освіти».

Оперативному пошуку необхідної інформації та ефективному обслуговуванню допомагає довідково-бібліографічний апарат.

Рекомендуємо оформлювати інформаційно-консультаційні куточки, стенди, створювати тематичні папки. У систематичній картотеці статей виділяти тематичні рубрики з питань держави і права та постійно поповнювати новими матеріалами та розділами. Систематично проводити Дні інформації та бібліографічні огляди літератури на дану тему з підкріпленням наочних форм: слайди, ілюстрації тощо.

Важливе місце у процесі інформування відіграють рекомендаційні та інформаційні списки, покажчики, дайджести, бюлетені.

Складаючи рекомендаційний список літератури, бібліотекар повинен чітко уявляти його цільове та читацьке призначення. Спершу необхідно вивчити тему або предмет, з якого готуватиметься список. Для цього переглядаються найактуальніші статті, опубліковані в періодичних виданнях, довідниках, енциклопедіях. Наступний етап передбачає відбір літератури, згідно з цільовим і читацьким призначенням списку.

Ефективною і досить оперативною формою інформування є інформаційний листок - Експрес-інформація (експрес – швидкісний, моментальний, терміновий), у якому повідомляється про одну-дві кращі нові книги. В інформаційному листку визначається читацьке призначення, подається повний бібліографічний опис, розгорнута анотація.

Бібліографічний дайджест (дайджест – коротке викладення) включає фрагменти текстів документів, або їх короткий переказ із посиланням на опис документа. Деякі дайджести можуть вміщувати додаткову фактографічну чи адресну інформацію, тести. Наприкінці дайджесту додається список використаної літератури.

З метою розповсюдження знань з питань права серед читачів та організаторів дитячого читання, бібліотеками області видаються та розповсюджуються:

- *інформаційні списки*

«Знаємо права, виконуємо обов'язки», «Дитинство під захистом Законів України» (*Березанська РДБ*), список – іграшка «Увага! Діти на дорозі» (*Жовтнева б/ф Первомайської ЦБС*);

- *інформаційні закладки*

«Всі діти мають права!», «Стоп шкідливим звичкам!» (*РДБ та б/ф Арбузинської ЦБС*), «Молоді про право на кожен день» (*Арбузинська б/ф*), «Інтернет – сайти з правознавства» (*Казанківська РДБ*), «Правова абетка» (*РДБ Комунального закладу «Новобузька ЦБС»*), «Абетка гендерної рівності» (*Степківська б/ф Первомайської ЦБС*);

- *інформаційні листівки*

«СНІД - сучасна проблема людства», «Як отримати майбутню професію», (*Вознесенська ЦБС*), «Символіка моєї держави», «Ввічливість на кожен день», «Щоб вислухати, підтримати, допомогти!» (*РДБ та б/ф Арбузинської ЦБС*), «Чи знаєш ти свої права?», «Правова абетка» (*РДБ Комунального закладу «Новобузька ЦБС»*), «Домашнє насильство. Як захиститися» (*Первомайська РДБ*), шорт-лист «Стоп шкідливим звичкам» (*Катеринівська б/ф Первомайської ЦБС*);

- *рекомендаційні списки літератури*

«Правила і закон в суспільстві й твоєму житті» (*Братська РДБ*), «Знай свої права, дитино!», «Абетка моральності», «Конституція. Держава. Діти» (*РДБ та б/ф*

Арбузинської ЦБС), «Знай свої права, дитино» (*Єланецька РДБ*), «Права та обов'язки членів суспільства» (*РДБ Комунального закладу «Новобузька ЦБС»*);

○ *пам'ятки*

«Лабіринтами життя» (*Братська РДБ*), «Абетка твоїх прав», «10 кроків, щоб стати кращими батьками», «Ми маємо права!», «Щоб вислухати, підтримати, допомогти!», «Врятуємо наших дітей: батькам про наркотики» «Правова абетка» (*РДБ та б/ф Арбузинської ЦБС*), «Правова абетка» (*Єланецька РДБ*), «Ми маємо права», «Крокуємо сторінками Конвенції ООН» (*Казанківська РДБ*), "Як не стати жертвою злочину", " Я дитина , я маю право" (*Дитяча бібліотека КЗ «Бібліотечна мережа м. Вознесенська»*), «Як себе поводити» (*Дитяча бібліотека-філія №2 ЦБС м. Первомайська*), «Твої права та обов'язки, дитино», «Знай свої права», «Поради батькам», «Потрапивши у натовп, пам'ятай...», «Права та обов'язки дітей - закон для дорослих» (*РДБ Комунального закладу «Новобузька ЦБС»*), «Основний Закон країни» (*Снігурівська РДБ*);

○ *буклети*

«Професії 21 сторіччя» (*Вознесенська ЦБС*), «Про рівність чоловіків та жінок», «Ми різні – ми рівні» (*Веселинівська РДБ*), «Дитинство під захистом законів України» (*РДБ Комунального закладу «Новобузька ЦБС»*), «Тобі скоро 16...» (*Довгопристанська б/ф Первомайської ЦБС*);

○ *веб-інформаційний покажчик*

"Права дітей" (*Дитяча бібліотека КЗ «Бібліотечна мережа м. Вознесенська»*);

○ *дайджести*

«Великий дім - держава, лад у ньому - закон» (*РДБ Комунального закладу «Новобузька ЦБС»*);

Радимо підтримувати та залучати до роботи з правового виховання та профілактики правопорушень правоохоронні органи. Постійно підтримувати зв'язок зі співробітником установи, запрошувати на інформаційно - роз'яснювальні бесіди, уроки тощо; підкріплювати ці зустрічі потрібно рекламною продукцією.

Рекламі відводиться важливе значення, оскільки вона допомагає поширенню інформації про існуючі правові центри, про можливості, які вони мають у своєму розпорядженні, і ресурси, що надаються в користування населенню, тим самим сприяючи підвищенню ефективності організації інформування і освіти дітей.

У бібліотеках Миколаївщини також зустрічаються подібні приклади застосування таких партнерських відносин. Тісно співпрацюють з місцевою владою, а саме – запрошують спеціалістів з таких правових органів влади:

○ *Районне (міське) управління юстиції*

(КЗ «Міська бібліотека для дітей» м. Южноукраїнська, Арбузинська, Братська, Веселинівська, Новоодеська РДБ, Вознесенська ЦБС, Єланецька, Казанківська, Миколаївська, Новобузька, Очаківська, Первомайська, Снігурівська РДБ)

○ *Районний відділ УМВС України в Миколаївській області*

(Арбузинська, Березанська, Братська, Веселинівська, Доманівська РДБ, Вознесенська ЦБС)

○ *Служби у справах дітей та неповнолітніх РДА*

(Дитяча бібліотека-філія №2 ЦБС м. Первомайська, Арбузинська, Баштанська, Веселинівська, Єланецька, Очаківська, Казанківська РДБ, Вознесенська ЦБС)

○ *Районним центром соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді РДА*

(Березанська, Єланецька РДБ)

Веселинівська РДБ співпрацює із Веселинівським відділенням Вознесенського ОДПІ ГУ Міндоходів у Миколаївській області.

Правовиховна діяльність бібліотеки, що обслуговує дітей, базується на різноплановому підході, різноманітності форм її популяризації, виваженому поєднанні індивідуальної роботи, наочної популяризації книг і творчих акцій правової тематики.

Пропонуємо досвід роботи, набутий в цьому напрямку районними бібліотеками для дітей Миколаївщини.

На базі **КЗ «Міська бібліотека для дітей» м. Южноукраїнська** з 2009 року діє Університет правових знань за підтримки Южноукраїнського міського управління юстиції в Миколаївській області.

Бібліотека організовує разом з працівниками юстиції різні заходи для маленьких читачів. Це такі форми роботи: уроки права, вікторини, тематичні полиці, години цікавих повідомлень та бесіди.

При **Березнегуватській РДБ** уже довгий час діє правовий лекторій «Підліток і Закон». Перед читачами виступають спеціалісти районного управління юстиції, прокуратури тощо.

Цікавий досвід роботи з питань права набутий у діяльності клубів за інтересами в **Доманівській ЦБС**: «Читайлик» (**Кузнецівська б/ф.**), «Алий парус» (**Маринівська б/ф**), на засіданнях яких проводяться читацькі дискусії, діалоги «Я і мої права», де з батьками та їх дітьми спілкуються вчителі-психологи, юристи, правоохоронці.

У рамках програми «Школа правової освіти» в **Комісарівській б/ф Березанської ЦБС** з 2010 року в бібліотеці працює клуб за інтересами «Феміда» для підлітків. Мета клубу – підвищення рівня правової культури юних читачів, розвиток уміння орієнтуватися в життєвих ситуаціях, виховання поваги у дітей до закону, формування етичної позиції, відповідальності за свою поведінку.

У **Димівській б/ф Новоодеської ЦБС** діє правознавчий клуб «Феміда» (8-11 кл.). Протягом 2013-14рр. відбулися такі засідання клубу:

- «Конституція України: минуле і сьогодення» (правовий екскурс);
- «Твоя правова позиція» (міні-дискусія);
- «Нове у законодавстві про освіту та працю» (правовий орієнтир);
- «Шукаємо формулу успіху» (психологічний тренінг);
- «Підліток: можливості та особливі потреби» (зустріч-порада);
- «Права дітей в Україні» (година спілкування), бібліографічний огляд літератури «Закон і я в Україні»;
- «Я іду на вибори» (тренінг);
- «Покоління без наркотиків» бесіда-застереження.

Веселинівська РДБ висвітлює дану тематику на засіданнях «Клубу цікавих зустрічей», «Академії ввічливих наук» (**Градовська б/ф**), «Сімейне коло» (**Кудрявцівська с/б**), «Берегиня» (**Н-Воскресенська б/ф**).

При **Вознесенській ЦРБ** вже багато років працює правовий лекторій «Знай закон змолоду». Протягом 2013 – 2014 рр. пройшли засідання на теми: «СНІД: соціальна хвороба і суспільство», «Вибір професії – вибір майбутнього», «Захисти свої права – створи своє майбутнє», «Вибір професії – вибір життя» для учнів школи-інтернату «Обдарованість».

При *Дмитрівській с/б Вознесенської ЦБС* працює клуб «Правознавець». У *Казанківській селищній бібліотеці* діє об'єднання «Правознавець» для учнів 10 – 11 класів. На базі *Чорноморської с/б Очаківської ЦБС* працює правознавчий клуб «Феміда», головна мета якого – підвищення рівня правової освіти підлітків (8-11 кл.)

Розширенню знань про правознавство сприяють комплексні форми популяризації літератури, які останнім часом активно застосовують працівники бібліотек.

Заходи щодо правового виховання можуть бути разовими або приуроченими до Міжнародного Дня прав людини, Дня Конституції, Всесвітнього дня прав дітей тощо.

Наприклад, можливе проведення тематичних акцій щодо формування правосвідомості і виховання громадянської активності: «Твій друг – закон», «Азбука права», «Ти знаєш свої права?». Мета таких акцій – показати і затвердити у свідомості дітей думку, що закон може бути другом.

Також в рамках Тижня права в бібліотеках можна провести «День відчинених дверей» за участю молодих юристів, які надають безкоштовну юридичну допомогу та консультації всім бажаючим, а бібліотекарі знайомлять з виданнями правового спрямування.

Під час зустрічей бажано організувати бесіди, вечори запитань і відповідей, уроки права, огляди літератури, години правознавця, конкурси, турніри знавців Конституції.

Радимо скористатися досвідом роботи ОДБ ім. В. Лягіна, так, в рамках теми «**У полі зору – право**» відділ обслуговування дошкільників та учнів 1-4кл разом зі своїми читачами обирає «Президента Книжкової країни».

За місяць до виборів читачам було запропоновано взяти участь у літературно-правовій грі «Вибори президента Книжкової країни» і список літературних героїв-кандидатів у президенти.

З числа активних читачів була сформована виборча комісія, яка визначила вісім кандидатів, інтереси яких вони і представляли. На абонементі відділу була оформлена виставка «Книжкові супергерої», розроблений плакат з характеристикою і текстом передвиборної програми кожного кандидата.

Члени виборчої комісії провели активну передвиборну агітацію, пропонуючи прочитати книги, в яких розповідаються «історії» кандидатів. А напередодні виборів багато читачів стали учасниками літературного квесту «Казковими стежинками літа» і мали чудову нагоду зустрітися з літературними героями: Бабою Ягою, Буратіно і Незнайком.

У день виборів кожен із 138 читачів, які відвідали відділ, отримав бюлетень і проголосував за улюбленого героя. Члени виборчої комісії розкрили урну з бюлетенями і порахували голоси виборців.

У *Братській РДБ* до Всеукраїнського тижня права працювала «служба права». Діти мали можливість залишити запитання у скриньці та отримати відповідь –консультацію від фахівця.

У *Веселинівській РДБ* Тиждень правових знань включав у себе цілий ряд цікавих заходів. Це міні-вистава «Ріпка на новий лад»; акторами та глядачами були учні 2-3 кл. Веселинівської ЗОШ, зустріч учнів 5-6 кл з головним спеціалістом з юридичних питань Веселинівської РДА К. А. Кулебою на тему «Кожна людина має

право», цикл бесід «Як не потрапити в біду» для учнів 7-9 кл.. До Дня Конституції України провели літературну подорож сторінками книги «Я - громадянин України» 3-4кл , перегляд та обговорення відеофільму про Пилипа Орлика, для учнів 5-6 кл. «Я –громадянин» - хвилинка-роздум для учнів 7-9кл.

Пізнавальним був тиждень правових знань в *Доманівській РДБ*, у програмі тижня: презентація книжкової виставки «Держава. Право. Суспільство»; гра «Прокурори і адвокати»; бесіда-діалог «За двома зайцями: права та обов'язки»; правовий навігатор «Я маю право жити на землі, творити, дихати, учитись»; брейн-ринг «Іменем закону»; гра-подорож «Закон - путівник по життю»; вікторина «Чи знаєш ти свої права?».

Тиждень права під гаслом «Право читати. Право знати. Право діяти» відбувся в *Казанківській РДБ*. Він складався із законодавчої години «Великий дім – держава, лад у ньому - закон», правової гри «Твоя країна – Україна, і ти її громадянин», казково – правознавчої гри «З героями казок вивчаємо права дитини», правознавчої бесіди «Конституція і мої права».

У бібліотеках *Очаківської ЦБС* до Тижня права проводяться такі заходи: правовий круїз «Мандрівка у правовий світ», панорама фактів «Що таке податки і навіщо їх сплачувати?», ділова гра «Шляхами права», конкурс малюнків «Якого кольору майбутнє», бліц - турнір «Лабіринтами права», правознавча вікторина «Чи знаємо ми свої права», інформаційна година « Ти на землі – людина» , правовий брейн - ринг «Можливість. Право. Обов'язок», година корисних порад «Знати, щоб жити», пізнавальна година «Символи Європейського Союзу», година запитань і відповідей «Обов'язок. Відповідальність. Совість.», конкурсна гра «Податкова абетка - малюкам», година правових знань «Скажу я гордо, що я маю право на цій землі жити і рости», урок державності «Конституція – основа нашої держави», актуальний діалог «Я - громадянин», аукціон цікавих повідомлень «Що я знаю про сусідів України», тренінг «Законодавство, яке тебе захищає».

Комплекс заходів щодо правового виховання у бібліотеках повинен бути спрямований на читачів-дітей, зокрема, на такі теми: "На захист прав дітей", "Чиї ви, "діти вулиці?", "У суспільстві не повинно бути чужих дітей", " Дітям про їхні права", "Правила і закони в твоєму житті", "Кожна дитина має право", "Свої права ти добре знай, їх шануй і захищай", "Діти - батьки - сім'я", "Як не стати жертвою злочину", "Дитина хоче і має бути щасливою", "Ти - особистість, ти – громадянин", "Право та обов'язок – нероздільні" тощо.

До *Міжнародного дня захисту дітей в Новоодеській РДБ* проведено свято «Хай сонцю і квітам всміхаються діти» (2013р.), «Дитинства чудова пора» (2014р.), проведено огляд книг «Права дитини – майбутнє України», проведено слайд-презентації «Великі права маленької людини» (2013р.), «Знай свої права, дитино» (2014р.). Також було проведено правову гру «Подорож з казковими героями до Країни Права» (2013р.), правознавчі мандрі «Казки читаємо – права вивчаємо» (2014р.). У *Братській РДБ* оформлений перегляд літератури «Знай свої права, дитино».

На честь Всесвітнього дня дитини у відділі обслуговування дошкільників та учнів 1-4 класів *ОДБ ім. В. О. Лягіна* відбулася літературно-пізнавальна гра «Є права і у дітей».

Присутні на заході учні ознайомились із статтями Конвенції ООН про права дитини. А знати свої права – означає уже наполовину володіти ними. Не менш важливо пам'ятати, що, крім прав, у дитини є й обов'язки. Права і обов'язки невід'ємно пов'язані між собою.

Багато цікавих завдань довелося виконати маленьким правознавцям, аби зрозуміти, що із кожного права виходить обов'язок.

Діти склали пелюстки ромашки, підбираючи до потреб дитини права, що з них виходять. Гра «Закінчи речення» допомогла зрозуміти читачам, в чому різниця між правом і обов'язком, що я можу і що я повинен.

Сценки-ситуації із життя дітей у виконанні учнів, дали можливість розібратися, хто правий і хто винуватий, де право, а де обов'язок. А вікторина «Казкові таємниці» показала приклади порушення прав літературних героїв.

Відділ обслуговування читачів-учнів 5-9кл. **ОДБ ім. В. О. Лягіна** презентував для своїх читачів виставку - заклик «Знаємо свої права – виконуємо свої обов'язки».

В Обласній бібліотеці для дітей **ім. В. О. Лягіна** пройшла низка профорієнтаційних занять для дітей з Державного комплексу соціальної реабілітації дітей-інвалідів.

- «Підліток: правова зона» (правовий орієнтир). Діти активно брали участь у конкурсах, іграх і вікторинах, таких як: «Зупинка-інформинка», конкурс «Ображені герої казок» тощо.

«Подорож у світ професій» - ділова гра, яка була присвячена вибору майбутньої спеціальності. Інформація про професії, які користуються попитом на ринку праці та спеціальності, які в майбутньому будуть дуже популярними і доступними для дітей із обмеженими можливостями, була представлена у вигляді мультимедійного огляду, який включав в себе відеоролики, презентацію, ігри та тести за даною тематикою.

Також було проведено правовий ліцей «Крок у доросле життя». Дітям запропонували інформацію про основні міжнародні документи, прийняті ООН, що регулюють права дітей.

Були визначені 10 книг художньої літератури, які містять найбільш поширені факти недотримання чи порушення прав дітей, згідно з Конвенцією. Школярі з великим задоволенням взяли участь в обговоренні прав, порушених відносно героїв книжок, та переглянули уривки з фільмів, екранізованих за мотивами книг.

Для читачів бібліотеки провели правову електронну презентацію «Права та обов'язки дитини».

Учні активно брали участь у конкурсах, іграх і вікторинах. А також, переглянувши уривки з мультфільмів, визначали, які права казкових героїв було порушено та які обов'язки вони не виконували.

У **Тарасівській б/ф Первомайської ЦБС** пройшло свято розваг «Хай щастю дитини не буде кінця». У Підгороднянській б/ф було проведено літературно-музичну годину «Щоб сонцю і квітам усміхалися діти». **Лисогірська д/б** запросила дітей на свято «Країна дитинства – країна казкова». Свято дитинства «Дітям світу - сонце й мир» відбулося в **Кам'яномостівській б/ф**.

Складовою правовиховної роботи *Первомайської РДБ* є популяризація знань з етики. До уваги користувачів було представлено ряд заходів: урок милосердя «Не скупіться, діти, на добро», диспут «Чи легко бути милосердним у наш нелегкий час?» (ЦДБ), актуальна година «Знайди свій шлях у житті» (*Довгопристанська б/ф*), мультимедійна презентація «Зумій сказати – Ні» (ЦДБ).

Уроки гарної поведінки «Ввічливість на кожен день» про навички спілкування і засвоєння найпростіших норм правової поведінки проведені в *Агрономійській б/ф, Новоселівській б/ф Арбузинської ЦБС*.

У *Доманівській РДБ* практикують перегляди літератури з коментованим читанням на теми: «Милосердя на книжковій полиці», «Мое і наше», «Навіщо потрібні правила школярам?». Змістовним був цикл бесід «Виховуємо в собі людину» у бібліотеках сіл *Жовтнєве, Зелений Гай, Царедарівка, Володимирівка*.

Слід відмітити, що бібліотеки проводять роботу на правову тематику і в оздоровчих таборах. Для вихованців літнього оздоровчого табору «Лідер» *Казанківська РДБ* організувала конкурс «Знавці права». *Миколаївська РДБ* для прищільного табору «Веселка» показала відеоуроки «Фінансове виховання» (Дещо про гроші); «Перше червня - День захисту дітей»; «Безпечний Інтернет».

Бібліотеками області організується багато цікавих і корисних заходів у формі активного діалогу, дискусії, рольових ігор, виставок тощо. Під час проведення заходів акцент робиться на тісному зв'язку питань наших прав і обов'язків, захисту основних прав і свобод молодого громадянина.

У *Березанській РДБ* пройшов огляд-конкурс «Права людини очима дітей» (2 кл.), урок права «Якщо ти потрапив до міліції» (до Міжнародного дня прав людини) (7-9 кл.), правознавчі мандри «Казки читаємо - права вивчаємо» (до Дня Конституції України) (1-4 кл.), пізнавальна година «Я і мої права» (6 кл.).

З метою розкриття фонду правової тематики *Доманівська РДБ* використовує різні форми популяризації літератури. Для учнів 1-4 класів проводилися повчально-пізнавальні бесіди: «Національні символи України» «Школа прав дитини». Діти ознайомлюються з символікою держави, основними положеннями Конвенції про права дитини через участь у вікторинах, конкурсах, іграх - «Правова абетка», «Я малюю свої права», «Кожна дитина має право...».

У *Новоодеській РДБ* до Дня юриста проведена зустріч з Начальником районного управління юстиції Альбещенком С.А. і спеціалістом районного управління юстиції Єрмолінським В.О. під час години профорієнтації «Юрист – професія важлива».

Важливим завданням бібліотек є допомога дошкільнятам та молодшим школярам у вивченні правил дорожнього руху та поведінки в різних небезпечних ситуаціях.

Арбузинська ЦБС використовує активні, ігрові форми роботи: гра-вікторина «Про зебру і зелене світло» (*Благодатненська б/ф*), гра – подорож «Щоб по вулицях гуляти, треба правила нам знати» (*Іванівська б/ф*).

Братська РДБ щороку проводить з дітьми бесіди про «Правила поведінки на водоймищах», «Чи можна бавитись з вогнем?». *Первомайська РДБ* організувала для своїх читачів книжкову виставку-пораду «Червоний. Жовтий. Зелений» та запросила на гру-конкурс «Мандрівка в країну Світлофорію», де діти розігрували різні дорожні ситуації, і на урок безпеки «Якби дорожні знаки вміли говорити». До ЦДБ завітали учні 5 класу ЗОШ №12. Цікавою для дітей була година безпеки

«Правила дорожнього руху знай – життя і здоров'я зберігай» у *Довгопристанській б/ф*.

Під час популяризації літератури з даної теми у *Вознесенській ЦБС* використовуються такі форми роботи, як День правової освіти, брейн-ринг, правова година, урок права, конкурси, правовий калейдоскоп, правовий лекторій. У бібліотеках-філіях пройшли такі заходи: День правової освіти «Що ми знаємо про права людини» та правовий калейдоскоп «Закон і право» (*Щербанівська с/б №1*); пізнавальна година «Свої права ти добре знай» (*Раківська б/ф*); брейн-ринг «Правничими стежками» та конкурс дитячого малюнка «Права дитини – дитячими очима» (*Воронівська б/ф*); правова година «Правова освіта населення» (*Таборівська б/ф*); урок права «Правова стежина» (*Актовська б/ф*).

Бесіди з правової тематики є невід'ємною частиною правової освіти населення. Для своїх користувачів бібліотекар *Олександрівської м/б №1* підготувала експрес-інформацію «Уроки права, уроки життя» та вікторину «Мої права та обов'язки», бібліотекар Трикратненської б/ф - інформаційне повідомлення для дітей «Наші права – щасливе дитинство»; бібліотекар *Олександрівської м/б №2* - експрес-інформацію «Дитина і світ в законі»; бібліотекар *Григорівської б/ф* провела інформаційну хвилинку для молоді «Право і закон у твоєму житті».

У *Первомайській дитячій бібліотеці-філії №2* пройшли такі заходи з правової тематики: правовий турнір на честь Дня Конституції України «Великі права маленької дитини», правова година до Дня Державного Прапора України «Наш стяг – пшениця у степах під голубим склепінням неба», юридичний компас «Аз і буки правової науки», виставка-застереження «З цього починається лихо» (про шкідливі звички підлітків), правовий діалог до Всесвітнього дня дитини «Права є в кожній дитини, як і в дорослої людини», правова година «Правопорушення серед неповнолітніх та засоби запобігання підлітковій злочинності».

У *Новобузькій РДБ* проведено правовий караван – «Конституція у моєму житті»; правовий калейдоскоп - «Знання права – це сила»; конкурс малюнків - «Твоє майбутнє - у твоїх руках»; оформлені правові стенди - «Незнання законів не звільняє від відповідальності»; презентація книги «Знай свої права, дитино»; інформхвилинка - «Чи знаєш ти свої права?»; правовий ринг «Ми - кращі знавці права»; правові мандрівки «Абетка права»; гра-мандрівка «Зростаю громадянином»; Свято дитинства «Наші права – щасливе дитинство» до Дня захисту дітей; виховні години, бесіди, діалоги «Основа життя - мій закон основний»; вечір нерозгаданих таємниць «Невідомими стежками»; виставка однієї книги «Конституція - основний закон України».

Окрему увагу бібліотеки повинні приділяти роботі з такими групами користувачів, як «важкі» підлітки, діти із «груп ризику», співпрацювати з батьками юних читачів та організаторами дитячого читання, здійснювати інформаційне обслуговування дорослих, причетних до правового виховання дітей.

Важливим завданням бібліотеки є допомога дошкільнятам та молодшим школярам у вивченні правил дорожнього руху. Предметом діалогу з молодшими читачами стануть книги, з яких діти дізнаються про світлофор, дорожні знаки, безпечну поведінку на вулиці, правила їзди на велосипеді і в громадському транспорті. З цією метою проводяться бесіди з елементами гри «Моя безпека від А до Я», «Правила поведінки на водоймищах», «Чи можна бавитись з вогнем?», «Будь

уважним», «Безпека руху на дорозі», вікторини «Як поводитись на вулиці», «Увага – перехрестя!», «Екзаменує Світлофор», рольові ігри «Школа дорожніх наук». Під час заходів діти можуть розіграти різні дорожні ситуації на дитячих майданчиках.

Популяризуючи літературу про здоровий спосіб життя, радимо використати форми і методи роботи як цикл бесід, огляди, перегляди літератури, усні журнали, дискусії, диспути, діалоги:

- Наркоманія: від хвилинного задоволення до трагедії життя.
- Нікотин - своєрідний наркотик.
- Наркоманія - тяжке захворювання.
- Алкоголь і підліток.
- СНІД - небезпечна хвороба.
- Здорова людина - здорове суспільство.
- Пияцтво - є вправління у безумстві.
- Вічні цінності життя.
- Наркозалежність. Що це таке?
- Наркотики і закон.
- Наркоманія - знак лиха.
- "Звинувачується Зелений Змій".
- Дорога в безодню.
- Бережіть здоров'я змолоду.
- За здоровий спосіб життя.
- Наркоманія - загроза людству.
- Якби я знав...

"Зупинись, доки не пізно" - саме під таким девізом у рамках місячника здорового способу життя можна провести акцію, спрямовану на застереження молоді та підлітків від вживання наркотиків.

З метою профілактики наркоманії, токсикоманії, алкоголізму, тютюнопаління пропонуємо організувати книжкову виставку "Схаменіться, бо ж лихо вам буде".

Цитата:

"Подібно до того, як буває хвороба тіла, буває також хвороба способу життя".

(Демокрит)

I. Навіщо тобі палити?

II. Перша чарка, друга... А далі?

III. Безжалісний ворог юності - наркотик.

IV. СНІД - смертельна небезпека.

У разі недостатності матеріалу, можна організувати виставку однієї статті.

Крім виставок, потрібно влаштовувати тематичні полиці. Наприклад: "Шкідливі звички: міраж і дійсність", "Здоров'я або цигарка?", "Наркоманія - це плаха", "Вороги юності та краси", "Велике зло та біда роду людського", "Спортивні перемоги, перемоги здоров'я", "Молоді про мудрість здорового способу життя", "Азбука краси і бадьорості", "Як вода джерельна, будьте ви здорові" тощо.

Емоційного заряду серед дітей надасть і конкурс приказок і прислів'їв (Додаток №2). Можна організувати і конкурс сатиричних плакатів, наприклад, "Хочеш довше жити - кидай курити" тощо.

Радимо використовувати можливості Інтернету для пошуку літератури з даної теми. Також рекомендуємо скористатися розділом «Твої права» (Інтернет - ресурси

для дітей) - <http://www.chl.kiev.ua/default.aspx?id=5692> Національної бібліотеки України для дітей та використовувати нормативно-правові документи з цього напрямку (Додаток №3).

Правова освіта на сучасному етапі має стати одним із основних напрямів діяльності дитячих бібліотек і відповідати тим вимогам, які ставить держава на шляху гуманізації суспільства. Адже в суспільстві відчувається, як серед дорослих, так і дітей, недостатня обізнаність зі своїми правами, відсутність глибокої переконаності в значущості морально-правових категорій. Необхідно формувати правову культуру, яку становлять: свідоме ставлення громадян до своїх прав і обов'язків, глибока повага до законів і правил людського співіснування.

З цією метою слід використовувати поновлений арсенал бібліотечних форм і методів роботи і посилити діяльність у галузі морально-правового виховання, підпорядкувавши її певній системі, яка б відповідала тій чи іншій категорії читачів. Насамперед, необхідно зосередити увагу на популяризації основних статей Конституції України, законів України, їх тлумачень та коментарів до них, літератури про здоровий спосіб життя.

Додаток №1

1. Дослідження «Стан морально-правового виховання дітей»

Тема дослідження: Стан морально-правового виховання дітей (обізнаність школярів з нормами, правилами поведінки, правами і обов'язками, ціннісна орієнтація). Об'єкт дослідження – процес морально-правового виховання.

Предмет дослідження – соціально-педагогічні умови морально-правового виховання дітей-учнів 5-9 кл.. Мета дослідження – вивчити соціально-педагогічні умови, чинники, що впливають на морально-правове виховання дітей.

2. Дослідження «Ти і твої батьки» і для батьків - «Чи можете ви»

Мета дослідження: зрозуміти, чи міцні стосунків у сім'ї і чи бачить дитина друзями своїх батьків. Орієнтовні питання такі:

Для учнів

1. Яким є склад твоєї сім'ї?
2. Чим займаєшся на дозвіллі?
3. Як ти проводиш вільний час з батьками?
4. Чи гарні стосунки у тебе з батьками?
5. Чи розповідаєш їм про власні успіхи, проблеми та невдачі?
6. Чи розуміють тебе батьки?
7. Як ставляться вони до твоїх друзів?
8. Чи допомагаєш ти своїм батькам?
9. Чи будеш ти виховувати своїх дітей так само, як виховують тебе батьки?

Для батьків

Чи можете ви

1. у будь-яку хвилину облишити всі свої справи заради спілкування з дитиною?
2. попросити поради, незважаючи на її вік?
3. зізнатися дитині у власній помилці?
4. вибачитися перед дитиною, якщо були не праві?

5. розповісти дитині повчальний випадок з дитинства, який охарактеризує вас не з кращого боку?
6. утримуватися від прізвиськ і висловів, які можуть образити дитину?

3. Анкета з правового виховання для батьків

(Звернення) Будь ласка, заповніть цю анкету. Ваші відповіді допоможуть нам підібрати необхідний матеріал для бесід з вами та консультацій стосовно захисту прав ваших дітей.

1. Чи потрібні дітям права?
2. Які, на вашу думку, права мають діти молодшого шкільного віку?
3. Від кого або від чого залежить захист прав дитини-школяра?
4. Чи має ваша дитина почуття власної гідності? В чому воно проявляється?
5. Чи є ваша дитина особистістю, яка має право на повагу?
6. Чи чує від вас ваша дитина зауваження, які принижують її гідність?
7. Які зауваження, на вашу думку, принижують гідність дитини?
8. Чи просите ви вибачення в дитини, коли ви не праві?
9. Чи знає ваша дитина межі дозволеної поведінки?
10. Чи відомо їй, які покарання на неї чекають у разі порушення цих меж або правил? Чи застосовуються ці покарання?
11. Чи висловлюєте ви своїй дитині своє захоплення нею і чи говорите ви їй щодня, що ви її любите?
12. Яку консультацію ви б хотіли отримати стосовно прав та обов'язків батьків та захисту прав власних дітей?

Додаток №2

Конкурс приказок, прислів'їв та афоризмів

- "Тютюн завдає шкоди тілу, руйнує розум, втоплює цілі нації (О. де Бальзак);
- "Пияцтво є вправління у безумстві" (Піфагор);
- "Хочеш довше жити - кидай курити (народна приказка)";
- "П'яному море по коліна, а калюжа - по вуха" (народна приказка);
- "Хто вино любить, той себе губить" (прислів'я);
- В того, хто вирішить вивчити всі закони, не залишиться часу їх порушувати (Гете);
- Бережи порядок, і порядок збереже тебе (латинський вислів);
- Краще виправдати десять винних, чим звинуватити одного безневинного. (Катерина Велика);
- Не в силі Бог, але в правді (Олександр Невський);
- Якщо хочеш міцно спати, візьми з собою в ліжку чисту совість. (Б.Франклін);
- Яка Конституція найкраща? Та, яка краще всього виконується (Л.Берне);
- Знуцання з чужих страждань не має бути прощеним. (А.П.Чехов).

Перелік нормативно-правової документації з правового виховання

1. Загальна декларація прав людини (прийнята на третій сесії Генеральної Асамблеї ООН резолюцією 217 А (III) від 10 грудня 1948 р.)
2. Декларація прав дитини (прийнята резолюцією 1386 (XIV) Генеральної Асамблеї ООН від 20 листопада 1959 року)
3. Закон України «Про освіту» від 01.07.2014 № 1556-VII
4. Закон України «Про охорону дитинства» від 26.04.2001 № 2402-III
5. Указ Президента України «Про затвердження Комплексних заходів щодо профілактики бездоглядності та правопорушень серед дітей, їх соціальної реабілітації в суспільстві» від 18.03.1998 № 200/98
6. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 № 8073-X
7. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод, Міжнародний документ від 04.11.1950 р
8. Конвенція про права дитини, Конвенцію ратифіковано Постановою ВР № 789-XII від 27.02.91
9. Конституція України, від 28.06.1996 № 254к/96-ВР

Список використаних джерел

1. Активізація роботи бібліотеки по формуванню здорового способу життя [Електронний ресурс] //Бібліотечний інформаційно-освітній портал. – Режим доступу:http://libportal.org.ua/index.php?option=com_content&task=view&id=704&Itemid=168 вільний. – Загол. з екрану.
2. Бібліотека і права освіта дітей [Електронний ресурс] //Обласна бібліотека для дітей м. Тернопіль. – Режим доступу: <http://www.odb.te.ua/?menu=info&id=115> вільний. – Загол. з екрану.
3. Жабенко В. М. Система профілактики правопорушень//Позакласний час. – 2007. - № 11. – С. 35 – 38
4. Знай закон змолоду// Позакласний час. – 2008. – № 9. – С. 86.
5. Знати, поважати, виконувати: інформаційне видання / Кіровоград. ОЮБ ім. О. М. Бойченка; уклад. Л. Настояща. – Кіровоград, 2009. – 24 с.
6. Комплексная программа по содействию в нравственно- правовом воспитании детей и подростков «Через библиотеку - к будущему» на 2011-2013гг.[Електронний ресурс] // Мценская городская библиотека имени И. А. Новикова. – Режим доступу: <http://novikov-library.narod.ru/pr6.html> вільний. – Загол. з екрану.
7. Крутьченко О. В. Виховання правової культури – шлях до побудови правової держави// Позакласний час. – 2006. – 5-6. – С. 81
- 8.Склярченко Н. М. Позакласна правова робота – важлива складова виховання громадянина України// Позакласний час. – 2007. - № 4. – С. 17-19
- 9.Дослідження «Стан морально-правового виховання молоді» [Електронний ресурс].– Режим доступу: <http://monitoring.in.ua/up/files/portfolio/000115.pdf> вільний. – Загол. з екрану.
10. Павленко, І.О., Брекало, Н.М., /Правова освіта та правове виховання у школі.-Лубни.-2012.-с.33
11. Хвалибога Н. М. Правовий простір родинно-шкільного виховання// Позакласний час. – 2006. - № 5- 6. – С. 75 – 80.

Укладачі та комп'ютерний набір:	Соломка Ю.Р.
Редактор:	Давидюк Л. І.
Відповідальна за випуск:	Жайворонок Т.А.